

**Еквивалентност помеѓу поговорките и пословиците во македонскиот,
германскиот и англискиот јазик
Драгана Кузмановска¹, Снежана Кирова², Биљана Иванова³**

¹доцент, Филолошки факултет – УГД – Штип, dragana.kuzmanovska@ugd.edu.mk

²виш лектор, Филолошки факултет – УГД – Штип, snezana.kirova@ugd.edu.mk

³лектор, Филолошки факултет – УГД – Штип, biljana.petkovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Во овој труд станува збор за специфичната категорија на паремиските единици пословици и поговорки и можноста за изнаоѓање на нивни еквиваленти во германскиот, македонскиот и англискиот јазик. Предмет на нашево истражување, всушност е воочување на сличностите и разликите меѓу нив и овозможување полесно нивно усвојување, а со тоа и почесто нивно користење во секојдневното општење на луѓето. Поради ова се истакнува потребата за изнаоѓање на соодветен еквивалент на овие јазични единици од јазикот извор, германскиот јазик во јазикот- цел, македонскиот и англискиот јазик. Со овој труд ние ќе се обидеме да го отвориме ова прашање и да дадеме наше видување за овој проблем.

Клучни зборови: пословици, поговорки, еквивалентност, преводливост.

Главна цел на истражувањето е проучување, анализирање и споредување на македонските ПП со германските и англиските, обрнувајќи притоа посебно внимание на нивните еквиваленти во трите целни јазика.

Особено тешка е компарацијата на јазици со релативно неограничена можност за композирање на лексички единици, како што се германскиот и англискиот, со јазици ..., како во случајот со македонскиот...

(С.Симоска, 2010:297).

Споредбеното проучување на ПП во германскиот, англискиот и во македонскиот јазик, и покрај потешкотиите кои ги наведува Симоска (2010), е од големо значење и за трите јазика, затоа што вакви истражувања, досега, направиле малкумина истражувачи. При ова наше истражување, поаѓавме од можноста за реално детектирање на можните проблеми, доколку такви постојат, во однос на одредување на видот на паремиската единица, во однос на најадекватниот превод на ПП во трите јазика, кои има главна улога во нашево истражување и притоа, одредување на нејзината имплицитност или експлицитност, во рамките на ПП во трите јазика.

Поимот еквивалентност игра главна улога, не само во науката за преведувањето, туку и во контрастивната/конфронтативна лингвистика. Во двете науки се подредуваат јазичните единици од различен вид и големина, почнувајќи од зборот, односно исказот, па сè до текстот. Науката за преведување и контрастивната лингвистика взаемно се испреплетуваат, а се разликуваат по единиците коишто ги земаат за обработка, по нивото на коешто се врши класификацијата, и со каква цел се врши истата.

Целта на контрастивната лингвистика лежи во систематичното јазично споредување (Sprachvergleich), на сите нивоа. Проблемите коишто се јавуваат, се однесуваат на називите, односно на релациите на јазичните изрази - војазичната состојба на работите. Од оваа појдовна точка, можеме да најдеме на проблемот на среќавање на многу внатрешни и надворешни јазични парафрази, што ќе мора да се класифицираат. Станува збор за сите можни вербализирања, на состојбите на работите, на дејството, на прашањето за трансформирање на јазичните единици од еден на друг

јазик итн. При една споредба на преведени јазични единици, односно изрази, се добиваат различни варијанти, коишто, секако, може да се земат како валидни, но се поставува прашањето што е со изразите, односно фразеологизмите во коишто припаѓаат и нашиве паремиски единици, пословиците и поговорките, коишто доколку само се преведат, ќе немаат никаква смисла. Поради ова, се става под знак прашање дефинирањето на еквивалентноста во областа на контрастивните истражувања, според која се вели дека јазичните единици од јазикот - извор, ретко имаат исто значење од лингвистички аспект, со единиците од јазикот- цел, но истите можат да функционираат во една иста ситуација. Таквите јазични единици се целосно преводливи само доколку се заменливи со други јазични единици од јазикот - извор во јазикот – цел.

Контрастивната лингвистика се потпира најмногу врз критериумот за максимум семантички индентитет, што е ограничен, и исто така, на критериумот на формалната сличност, т.е. на формалното класифицирање на елементите од јазикот - извор и јазикот - цел. Со ова се ограничува можноста за употреба на преводливи еквиваленти во контрастивните проучувања, односно во тој случај ќе се преведуваат изразите и текстовите, а не јазичните единици. Преведениот еквивалент е, всушност, т.н. јазично наоѓалиште, каде преведувачот - истражувачот ги наоѓа еквивалентите помеѓу јазичните единици, изрази и текстови од јазикот - извор, а не од структурите и речениците на двата јазика. Контрастивната лингвистика се стреми кон споредување на системот во областа на усогласените и неусогласените структури. Гладроу (1990:477), зборува за систематичноста на еквивалентните поими во конфронтативната, споредбената лингвистика, додека пак Неуберт (1983:101) ги одделува систематичните еквиваленти на контрастивната лингвистика од преведувачките еквиваленти во текстот. Истражувачот мора да го најде најсоодветниот еквивалент и да го оддели од другите, а притоа да го има предвид основниот критериум – денотативната вредност. Наведовме и неколку реченици за контрастивната лингвистика, затоа што, обидувајќи се да ги класифицираме, односно распоредиме еквивалентите на нашиве екцерпирани пословици и поговорки, навлегуваме токму во нејзината област. Значи, од наведеново, можеме да заклучиме дека еден истражувач ќе биде успешен во својата работа само доколку ги детектира најсоодветните еквиваленти на јазичните единици од јазикот - извор, во јазикот - цел. За таа цел, ние ќе се обидеме да ги детектираме најсоодветните еквиваленти на пословици и поговорки (ПП) од јазикот – извор, германскиот во јазиците - цели, македонскиот и англискиот. За да успееме во тоа, потребно е да ги прецизираме степените на еквивалентност кај ПП во трите јазика. Како најблиска до нашево гледиште е класификацијата на фразеологизмите според степенот на еквивалентност на Бергерова (2005:84) која разликува пет вида на еквивалентност и тоа:

1. Целосна еквивалентност (Volläquivalenz)
2. Делумна еквивалентност (Teiläquivalenz)
3. Нулта еквивалентност (Nulläquivalenz)
4. Семантичката еквивалентност (Semantische Äquivalenz)

5. Лажни еквиваленти (Falsche Freunde) – се нарекуваат така затоа што се навистина лажни пријатели на преведувачот / истражувачот. Тие се формално идентични, но според значењето, немаат ништо заедничко. Според Бергерова (Bergerová 2005:50), заслужуваат најголемо внимание, пред сè, во наставата по јазик.

Затоа ние оваа група на ПП ќе ги оставиме за некој друг труд каде ќе им се посветиме подетално.

Во анализата што ќе ја спроведеме ќе се потпреме на теоријата на Бергерова (2005), односно ексцерпираниот македонско – германски / англиски материјал ќе го класифицираме според горенаведената класификација и ќе се обидеме да најдеме што е можно повеќе еквивалентни ПП во трите целни јазика, поаѓајќи од македонските ПП. Значи, предмет на анализа на оваа класификација се ексцерпираниите македонско-германски / англиски ПП, при што очекуваме да добиеме интересни резултати во однос на детектирањето на најсоодветните еквиваленти од јазикот - извор во јазиците – цел, и во однос на присуството или отсуството на иста лексема во ексцерпираниите ПП во јазиците - цел. Пристапуваме кон најавената класификација на ПП во македонскиот јазик и кон изнаоѓање на соодветни еквивалентни ПП, доколку е можно, во германскиот и англискиот јазик.

1. Целосна еквивалентност (*Volläquivalenz*) – ја имаме кај фразеологизмите, во нашиов случај кај пословиците и поговорките (ПП) со анимална компонента, коишто се усогласени на семантичко, структурно и лексичко ниво во трите јазика, и тоа во јазикот - извор и јазиците - цел. Еве неколку примери за целосна еквивалентност кај германските и македонските ПП со тоа што кај англиските примери се јавуваат разлики кои се наведени за секој пример одделно:

1. *Wie ein **Fisch** auf dem Trockenen* (MDI 1976:129).

⇔ Како риба на суво (Поп Јовановски 1991:98).

⇔ Like a fish out of water (Мургоски 1996:187) – делумна кај англиската варијанта

2. *Die **Hunde** bellen, aber die Karawane zieht weiter* (D 11, 2002:377).

⇔ Кучињата лаат, а караванот си врви (Велковска 2008:214).

⇔ The dogs bark, but the caravan goes (Мургоски 1996:105) - целосна во сите 3 јазици.

3. *Das sind kleine **Fische** für mich* (MDI 19716:129).

⇔ Тие се ситни риби за мене (Поп Јовановски 1991:98).

⇔ Small fry. (Мургоски 1996:187) - семантичка со англиската варијанта.

4. *Mit den **Hühnern** schlafen (oder zu Bett) gehen* (MDI 1976: 225).

⇔ Си легнува со кокошките (Велковска 2008:204).

⇔ Keep early hours. (Мургоски 1996:96) - семантичка со англиската варијанта.

5. *Wie **Hunde** und Katze leben* (MDI 1976: 226).

⇔ Живеат како куче и маче (Величковски 2009:66).

⇔ Lead a cat - and - dog life (Мургоски 1996:105) - делумна кај англиската варијанта.

7. *Besser eine lebendiger **Hund** als ein toter Löwe* (WQ: Hund).

⇔ Подобро живо куче, отколку мртов лав (Величковски 2009:166).

⇔ It's better to be a live dog than a dead lion!
(<http://biblehub.com/ecclesiastes/9-4.htm>) - целосна во сите 3 јазици.

8. ***Hunde**, die bellen, beißen nicht* (D11, 2002: 377).

⇔ Кучињата што лаат, не касаат (Велковска 2009:214).

- ⇔ Barking dogs seldom bite (Мургоски 1996:105) - делумна кај англиската варијанта.
- 9. *Bei Nacht sind alle **Katzen** grau* (MDI 1976:241).
 - ⇔ Ноќе сите мачки се сиви (Величковски 2009:147).
 - ⇔ All cats are grey in the dark (Мургоски 1994:19) - делумна кај англиската варијанта.
- 10. *Die **Katze** in Sack kaufen* (MDI 1976:241).
 - ⇔ Мачка купува во вреќа (Велковска 2008:122).
 - ⇔ Buy a pig in a poke (Мургоски 1996:116) - делумна кај англиската варијанта.
- 11. *Eine **Kröhe** hackt der anderen kein Auge aus* (D11 2002: 440).
 - ⇔ Чавка со чавка очи не си вади (Величковски 2009:216).
 - ⇔ Dogs do not eat dogs (Мургоски 1996:239) - семантичка со англиската варијанта.
- 12. *Arbeiten wie ein **Pferd*** (MDI 1976:360).
 - ⇔ Работи (р'мба) како коњ (Велковска 2008:205).
 - ⇔ Work like a horse (Мургоски 1996:98) - целосна во сите 3 јазици.
- 13. *Die **Ratten** verlassen das sinkende Schiff* (MDI 1976:377).
 - ⇔ Глувците (први) го напуштаат бродот што тоне (Велковска 2008:132) - делумна помеѓу македонската и германската варијанта.
 - ⇔ The rats are the first to leave a sinking ship. (Мургоски 1996:12) - целосна еквивалентност со германската варијанта.
- 14. *Ein **Spatz** in der Hand ist besser als die Taube auf dem Dach* (D11, 2002:714).
 - ⇔ Подобро врапче в рака, отколку гулаб на гранка (Величковски 2009:166).
 - ⇔ A bird in the hand is worth two in the bush (Мургоски 1996:23) - семантичка со англиската варијанта.

2. Делумна еквивалентност (Teiläquivalenz) – се однесува на паровите ПП кои навистина се усогласени, но постојат јасни разлики во однос на сликовитоста, на лексичкото усогласување, на семантиката или на функцијата. Но, тие се минимални и не влијаат на усогласеното нивно значење и поради тоа ги нарекуваме делумни, а не целосни еквиваленти.

1. *Stur wie ein **Bock*** (MDI 1976:60).
 - ⇒ Тврдоглав е како маска (Величковски 2009:202).
 - ⇒ Stubborn as a mule (Мургоски 1996:112) кај англиската и македонската постои целосна а во однос на германската делумна еквивалентност.
2. *Wenn man den **Esel** nennt [kommt er gerennt]* (D11,2002: 200).
 - ⇒ Ние за волкот (зборуваме), а волкот на врата (Велковска 2008:117) - делумна еквивалентност со германската варијанта.
 - ⇒ Speak of the devil (and he will appear) (Мургоски 1996:22) - семантичка со македонската и германската варијанта.
3. *Ein **Esel** schimpft ein anderen Langohr* (WQ: Esel).
 - ⇒ Магарето му се смее на зајакот дека има големи уши (изворен говорител).
 - ⇒ The pot calling the kettle black (Мургоски 1994:101) - семантичка и со германската и со македонската варијанта
4. *Die großen **Fische** fressen die kleinen* (D11, 2002: 226).
 - ⇒ Големата риба јаде мали риби (Поп Јовановски 1991:36).
 - ⇒ The weakest go to the wall (Мургоски 1996:187) - семантичка и со германската и со македонската варијанта.

5. *Der **Fisch** stinkt (immer) vom Kopfe her* (D11, 2002: 225).
 - ⇒ Рибата од главата се усмрдува (Поп Јовановски 1991:98).
 - ⇒ Fish begins to stink at its head (Мургоски 1996:187) кај сите три варијанти се јавува делумна еквивалентност.
6. *Zwei **Fliegen** mit einer Klappe schlagen* (D11, 2002: 230).
 - ⇒ Со еден удар две муви тепа (Никодиновски 2007:129).
 - ⇒ Kill two birds with one stone (Мургоски 1996:127) - семантичка и со германската и со македонската варијанта.
7. *Mit den **Hühnern** aufstehen* (MDI 1976:225).
 - ⇒ Станува со петлите (Поп Јовановски 1991:107).
 - ⇒ Be up with the lark (Мургоски 1996:156) - семантичка со германската и со македонската варијанта.
8. *Da liegt der **Hund** begraben* (MDI 1976: 196).
 - ⇒ Тука лежи зајакот (Величковски 2009:207).
 - ⇒ That's the catch (Мургоски 1996:66) - семантичка со двете варијанти.
9. *Schlafende **Hunde** soll man nicht wecken* (MDI 1976:226/ 302).
 - ⇒ Не буди го лавот додека спие (Величковски 2009:135).
 - ⇒ Let sleeping dogs lie (Мургоски 1994:33) - делумна со германската, а семантичка со македонската варијанта

3. Нулта еквивалентност (Nulläquivalenz) – кај нефразеолошката еквивалентност, односно при недостиг на синонимен или антонимен еквивалент во јазикот - цел, се посегнува кон преведување или кон опишување на дејството во ПП.

1. *Wenn es dem **Esel** zu wohl wird, geht er aufs Eis* (D11, 2002: 201).
 - ⇔ Кога на **магарето** му оди добро, тоа оди дури и на мраз (превод Д.К.).
 - ⇔ If a **donkey** is doing well, it walks on ice (превод С.К.).

4. Семантичката еквивалентност (Semantische Äquivalenz) – под овој поим се подразбираат такви фразеолошки единици, такви пословици и поговорки коишто имаат различна форма, а упатуваат и на разлики во сликовитоста. Единствена заедничка црта им е приближно истото значење и дејството коешто го отсликуваат.

1. *Immer bleibt der **Affe** ein Affe werd' er selbst König oder Pfaffe* (WQ: Affe).
 - Волкот влакното го менува, ама кудта не ја менува (Велковска 2008:116).
 - The leopard can't change its spots (Мургоски 1996:22).
2. *Nicht für einen Wald von **Affen*** (MDI 1976: 18).
 - Ни во сон не би го направил тоа (Велковска 2008:305).
 - Not dream of (Мургоски 1996:205).
3. *Das Fell des **Bären** verteilen, bevor man ihn erlegt hat* (MDI 1976: 120).
 - Прво отепај ја мечката, после продавај ја кожата (Величковски 2009:171).
 - First catch your bear before you sell its skin (Мургоски 1996:119).
4. *Schlafen wie ein **Bär*** (MDI 1976: 42).
 - Тоне во длабок сон (Велковска 2008:148).
 - Fast asleep (Мургоски 1996:205).
5. *j-m einen **Bären** aufbinden* (MDI 1976: 42).
 - Прави мајмун од некого (Мургоски 1996: 113).
 - Make a monkey out of somebody (Мургоски 1996:113).
6. *Sich auf die **Bärenhaut** legen* (MDI 1976: 43).
 - Си лежи на двете уши (Велковска 2008:319).
 - Let one's mind wander ((Мургоски 1996:231).

7. *Den Bock zum Gärtner machen* (MDI 1976:60).
- Да остава волк да чува стадо (Велковска 2008:248).
 - Set a thief to catch a thief ((Мургоски 1996:22).
8. *Eulen nach Athen tragen* (D.11,2002: 201).
- Продава на крставичар крставици (Величковски 2009:173).
 - To carry coals to Newcastle (Мургоски 1994:22).
9. *Weder Fisch noch Fleisch sein* (MDI 1976:129).
- Ни варено, ни печено (Величковски 2009:144).
 - Neither fish nor fowl (Мургоски 1994:47).
11. *Jemanden ärgert die Fliege an der Wand* (D11, 2002: 230).
- Бара (наоѓа) влакно во јајцето (ДРМ: влакно).
 - Be a nitpicker/split hairs (Мургоски 1996:19).
12. *Da kommt der Fuchs zum Loch heraus* (MDI 1976:138).
- Вистината излезе на бел свет/ бела виделина (Величковски 2009: 37).
 - Truth will come to light (Мургоски 1996:18).

ЗАКЛУЧОК

Како заклучок, заснован врз извршената класификација на германските ПП со анимална компонента и нивните македонски и англиски еквиваленти, можеме да ги пренесеме резултатите до кои дојдовме и кои ги надминаа нашите очекувања во однос на усогласувањата на еквивалентите со анимална компонента во трите целни јазици. Од анализата може да се констатира дека помеѓу македонските и германските, односно англиските ПП не секогаш постои еквивалент. Кога зборуваме за еквивалентност кај ПП, се задржуваме на четирите вида на еквивалентност и тоа целосна, делумна, семантичка и нулта еквивалентност, кои зависат од степенот на лексичкото, стилистичкото, синтаксичкото и семантичкото совпаѓање на ПП во трите целни јазици. Анализирајќи ги ПП од трите јазици, најдовме на многу интересни податоци што ја потенцираат испреплетеноста на трите јазици. Сепак, треба да наведеме дека е најголем бројот на семантичките еквиваленти помеѓу ексцерпираниите германски и македонски ПП, потоа следуваат делумните, па целосните еквиваленти и сосема малку нулта еквиваленти, а лажните еквиваленти ги немаме застапено во нашево истражување. Наведените податоци ни даваат за право да заклучиме дека помеѓу македонските, германските и англиските ПП постојат повеќе сличности отколку разлики, што е зачудувачки земајќи го предвид нивното различно потекло. И трите јазици потекнуваат од групата на индоевропски јазици, но германскиот и англискиот јазик припаѓаат на подгрупата западно - германски јазици, а македонскиот на јужнословенските јазици. Поради ваквата разлика не би можеле да претпоставиме дека македонските, германските и англиските ПП имаат толку многу сличности, што можевме да го заклучиме од нивното компарирање и од резултатите до кои дојдовме со оваа анализа.

Друг интересен факт што се забележува при анализите направени во нашиот труд е што многу често во ПП се јавува заменување на еден анимализам со друг во различен јазик, како што е примерот: „ *Wenn man vom Esel tratscht, kommt er gelatscht* “ каде доминантна е лексемата *Esel*, односно магаре, додека како македонски еквивалентна лексема се употребува лексемата *волк* „Ние за *волкот*, волкот на врата“ а во многу случаи дури имаме и замена на анималната компонента со некоја неанимална, како во претходниот пример кај англиската варијанта – наместо анимализам имаме сосема друг збор “*Speak of the devil*”, или како во примеров кој што не е наведен погоре: *Was dem einen seine Eule, ist dem anderen seine Nachtigal* / македонскиот еквивалент „*Toa umto za*

еден е лекарство, за друг е отров’/ англискиот еквивалент “*One’s man meat is another man’s poison*” каде анималните лексеми *Eule* и *Nachtigal* се претставени во македонската ПП со неанималните лексеми *лекарство* и *отров* и англиските *meat* и *poison*, но и покрај тоа, не е исклучена еквивалентноста, во овој случај семантичка.

Притоа напоменуваме дека овие констатации се резултат на анализата направена врз нашиов ексцерпиран материјал и дека овие резултати не може да се земат како апсолутни, туку само како релевантни резултати кои можат да послужат како подлога за понатамошни фразеолошки и паремиолошки истражувања, односно како материјал за идните генерации научници кои би сакале да навлезат подлабоко во овој научен лавиринт.

Сигурни сме дека со нашиов труд ќе привлечеме многумина млади истражувачи, кои неуморно ќе се нурнат во длабочините на науката, лингвистиката, фразеологијата и паремиологијата и кои постудиозно ќе се зафатат со оваа макотрпна, но благодарна тематика, за што сме им однапред благодарни.

Користена литература

1. Мургоски, З. (1994): *Англиско- македонски речник на идиоми*. Скопје;
2. Мургоски, З. (1996): *Македонско- англиски речник на идиоми*. трето издание. Скопје;
3. Величковски, Б. (2001): *Сид без малечки камчиња не стои*. Пословични паралели. Скопје: Институт за фолклор;
4. Величковски, Б. (2009): *Македонски пословици и поговорки*. кн.73. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“;
5. Велковска, С. (2002): *Белешки за македонската фразеологија*. ИМЈ. Јазикот наш денешен. кн. 8. Скопје;
6. Велковска, С. (2003): *Фразеологијата на Мисирков*. Во: Македонскиот јазик- минато, сегашност, иднина, год. LIII.4-6;
7. Велковска, С. (2008): *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*. Скопје;
8. Поп Јовановски, А. (1991): *Македонски народни пословици*. Студентски збор.1 изд. Скопје;
9. Симоска, С. (2010): *Контрастивни проучувања, Сложени именки во германскиот и во македонскиот јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“;
10. DUDEN (2011): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Band II.- Mannheim;
11. DUDEN (1998): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Bearb. v. G. Drosdowski u. W. Scholze- Stubenrecht. Mannheim;
12. Friedrich, W. (1976): *Moderne deutsche Idiomatik*. Alphabetisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispiele. 2 neubearbeitete Auflage. München: Max Hueber Verlag;
13. *Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache* (1982): Leipzig: VEB Bibliographisches Institut. (GwdA);
14. Wahrig Deutsches Wörterbuch (1991): Mit einem Lexikon der deutschen Sprachlehre. (Hrsg.) in Zusammenarbeit mit zahlreichen Wissenschaftlern und anderen Fachleuten. Völlig neu überarbeitete Neuauflage. München. Bettlersmann Verlag.
15. Bergerová, H. (2005): *Einführung in die deutsche Phraseologie: Ein Reader, Aufgaben- und Übungsbuch*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, S: 84. ISBN 80-7044-690-0;

16. Fleischer W. (1982): Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut Leipzig.;
17. Obelkevich, J. (1994): "Proverbs and Social History". In: Wise Words. Essays on the Proverb(Ed.). Garland Publishing Inc. New York & London;
18. Kilibarda, N. (1976): Bogatstvo I karakter narodnih poslovica pogovor kon izborot Narodne poslovice. izbor: Anica Saulic. Beograd: Izdavacko preduzece "Rad";
19. <http://biblehub.com/ecclesiastes/9-4.htm>
20. <http://www.localhistories.org/sayings.html>